

Waarnemingen waarbij de oude en jonge vogels duidelijk afzonderlijk waren te tellen.

1961	totaal	55	vogels, waarvan	4	jongen
1961	"	14	"	3	"
1963	"	25	"	4	"
1966	"	49	"	9	"
1966	"	51	"	5	"
1966	"	98	"	11	"
1966	"	47	"	7	"
1966	"	4	"	2	"
1967	"	56	"	4	"

Trekrichtingen in het najaar:

Van 54 vluchten vlogen

26 groepen in zuid-westelijke richtingen

13 groepen in zuidelijke richting

8 groepen in westelijke richting

3 groepen in zuid-zuid-westelijke richting

3 groepen in zuid-oostelijke richting

1 groep in noord-westelijke richting

Trekrichtingen in het voorjaar:

Van de 8 vluchten vlogen

3 groepen in noord-oostelijke richting

3 groepen in noordelijke richting

2 groepen in oostelijke richting

Bovendien werd enkele malen opgemerkt dat troepen kraanvogels boven de peil van vlieg-richting veranderden.

De aantallen in één troep variëren van enkele tientallen tot dikwijls enkele honderden.

Kleine troepen verblijven af en toe enkele dagen in de omgeving, in het bijzonder ouden met een of twee jongen. Dergelijke kleine troepen zijn veel gemakkelijker te benaderen en te bekijken dan grote, en zeker wanneer dit van een auto uit geschiedt en de portieren van de wagen gesloten blijven.

De belangstelling die voor de kraanvogels bestaat neemt jaarlijks toe.

Door een té grote toeloop van belangstelling worden vaak onbewust vluchten vermoeide en hongerige kraanvogels opgejaagd en verstoord.

Om de rust op de pleisterplaatsen te behouden zullen in de toekomst meer beschermende maatregelen getroffen moeten worden. Gedacht zou kunnen worden om bepaalde delen van de peil gedurende de laatste weken van oktober en de eerste week van november voor het publiek af te sluiten.

OPNIEUW EEN FOSSIEL MENSELIJK DIJBEEN OPGE BAGGERD TE BEEGDEN

door

D. P. ERDBRINK ¹⁾ en J. TACOMA ²⁾

Algemeen

Wat de vondstomstandigheden van het hier te beschrijven stuk betreft, kan slechts worden vermeld, dat deze niet afwijken van die der door ons in 1966 en 1968 beschreven vondsten. Als ouderdom kan voorlopig, zolang geen absolute ouderdomsbepaling gemaakt kan worden, slechts als schatting worden aangegeven dat het bot evengoed uit het bovenste Pleistoceen als uit het onderste Holoceen kan stammen uit de afzettingen in de uiterwaarden van de Maas bij Beegden, waar het werd opgebaggerd even vóórdat het Rijksmuseum voor Geologie en Mineralogie te Leiden het stuk op 10 december 1968 in handen kreeg.

Dank zij de welwillende medewerking van Dr. K. P. Oakley en Miss Th. Molleson van het sub-department of Anthropology, dept. of Palaeontology, van het British Museum (Natural History) te Londen, werd een monster van dit femurfragment op zijn stikstofgehalte onderzocht. Dit bleek 3,53% te bedragen, een percentage dat niet sterk afwijkt van dat der in de naaste toekomst nog door ons te beschrijven acht schedels en schedelfragmenten, die te Beegden zijn opgebaggerd. Het mag wellicht als bekend worden verondersteld, dat Oakley deze stikstofbepalingsmethode toepast als een ruwe indicatie voor het relatief qua ouderdom wel of niet vergelijkbaar zijn van fossielen uit ongeveer gelijksoortige afzettingen (Oakley, 1964, p. 3). In dit geval kan dan ook wel worden aangenomen, dat het femurfragment en de nog te beschrijven schedels (3,88% - 4,43% N) zowat even oud zijn. Wij stellen voor, het hieronder beschreven stuk fossiel dijbeen voortaan aan te duiden als „Beegden 13”, daar Beegden 5 tot en met 12 dan de nog te beschrijven schedels zijn.

Onze dank gaat uit naar de Directeur en naar de Conservator van de afdeling Paleontologie

¹⁾ Zoölogisch Laboratorium der Rijksuniversit. Utrecht, Janskerkhof 3.

²⁾ Laboratorium voor Medische Anatomie en Embryologie der Rijksuniversiteit Utrecht, Janskerkhof 3A.

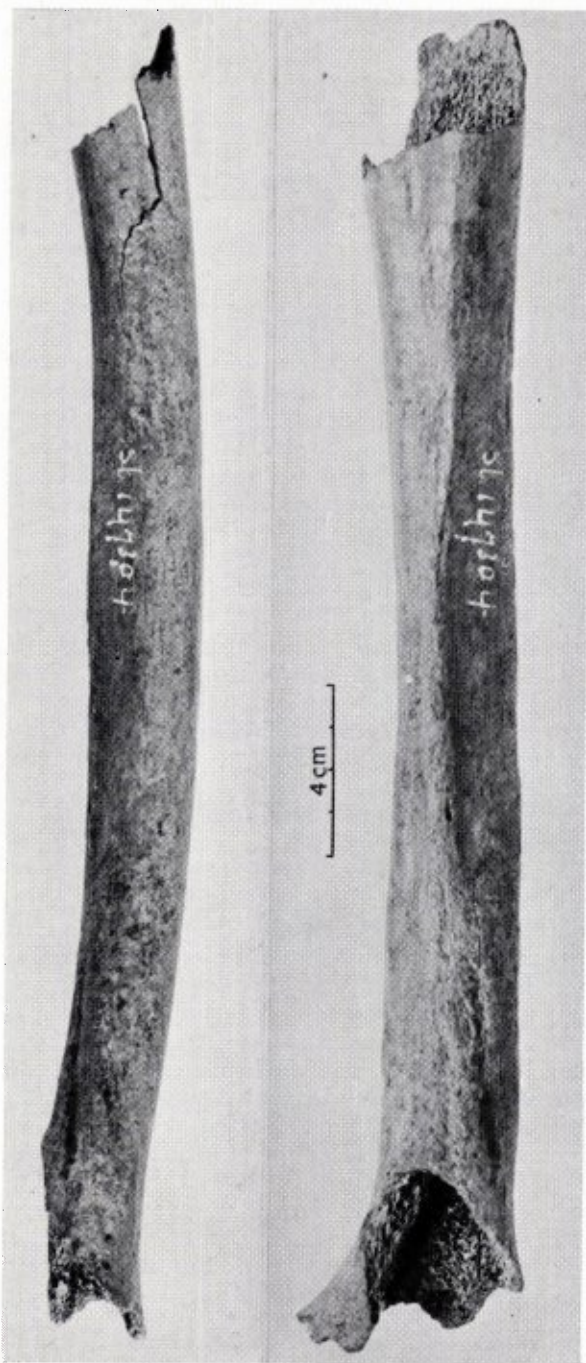


Foto 1.

van het Rijksmuseum voor Geologie en Mineralogie te Leiden, de heren Beets en Kortebout van der Sluys, voor de bereidwilligheid waarmee ook dit stuk uit hun collecties aan ons ter bewerking beschikbaar werd gesteld; evenzeer naar de heer H. Theunissen, de correspondent van genoemd Museum voor de omgeving van Roermond, aan wiens nauwkeurige opletendheid ook dit stuk niet ontsnapte, waardoor het voor de wetenschap bewaard bleef; en tenslotte, zeker niet in mindere mate, naar de heer H. van Kooten en diens medewerkers van het Zoologisch Laboratorium te Utrecht voor het verzorgen van de fotografische afbeeldingen, en naar de heer A. A. van Horsen van het Laboratorium voor Medische Anatomie en Embryologie te Utrecht voor de vervaardiging van de tekstafbeelding die deze beschrijving compleetert.

Beschrijving

Het te beschrijven specimen, ingeschreven in de collecties van het Rijksmuseum voor Geologie en Mineralogie te Leiden onder het nummer St 147304, bestaat uit de diafyse van een linker menselijk femur. Het heeft een bruin-grijze kleur.

Kop en hals zijn afgebroken langs een onregelmatig breukvlak dat aan de achterzijde door de onderste helft van de trochanter minor gaat. Aan de voorzijde reikt het breukvlak tot ongeveer $4\frac{1}{2}$ cm boven dit niveau. Het laagste deel van de corticalis van het collum is nog aanwezig.

Het onregelmatige distale breukvlak ligt aan de voorzijde boven de condylen; aan de achterzijde gaat het door het planum popliteum.

De breukvlakken zijn van betrekkelijk recente datum en nog niet door transport in of buiten het sediment afgerond. Lateraal is dan ook nog een groot gedeelte der spongiosa aanwezig. Distaal vindt men ook nog resten hiervan tegen de binnenzijde der compacta. Van het distale breukvlak af loopt aan elk der beide zijkanten (zowel mediaal als distaal, doch mediaal het verst) een onregelmatige longitudinale barst omhoog. Waarschijnlijk zijn deze barsten ontstaan als gevolg van ongelijke spanningen binnen het fossiele materiaal der compacta, nadat dit blijvend aan de lucht werd blootgesteld

terwijl het zich daarvoor vrijwel zeker sedert de fossilisatie permanent onder de grondwaterspiegel had bevonden.

Niet waarschijnlijk, maar ook niet volkomen uitgesloten is de mogelijkheid dat de duidelijke kromming van de diafyse naar voren voor een gering deel te niet wordt gedaan door een wat naar voren komen van het voorste deel van de corticalis van de onderste femurhelft. Een fijne longitudinale fissuur vindt men ook in het midden van de voorzijde.

De diafyse is licht naar voren gebogen. Aan de achterzijde vindt men een duidelijke en stevige linea aspera; deze verbreedt zich aan boven- en onderzijde. Afzonderlijke labia zijn alleen aan de onderzijde te zien.

Enkele centimeters boven het midden ligt een klein foramen nutricium.

Aan de laterale bovenzijde ligt een duidelijk ontwikkelde tuberositas glutealis (= crista hypotrochanterica volgens Martin/Saller 1959 II, p. 1093). Lateraal ervan treft men een duidelijke groeve aan (= fossa hypotrochanterica, Martin/Saller, *ibid*). Aan de bovenzijde is de crista verbreed tot een vlakke trochanter tertius.

Maten en indices

Totale lengte van het fragment: ongeveer 32 cm.
Sagittale doorsnede van het midden der diafyse (Martin 6): 27 mm.

Transverse doorsnede van het midden der diafyse (Martin 7): 29 mm.

Index pilastricus ($6/7$) = 93,10.

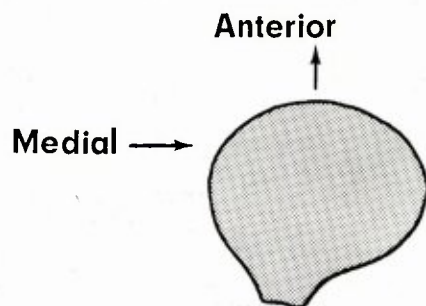


Fig. 1.

De collo-diafysaire hoek is niet meer te bepalen. Ook het vaststellen van het geslacht van het individu lijkt ons een te riskante zaak om er aan te beginnen. Als leeftijd van het individu

kan zonder meer worden gesteld, dat dit volwassene is geweest. De totale lengte van het individu is evenmin met zekerheid te bepalen, doch in ieder geval was het geen extreem lange *Homo sapiens*.

Foto 1:

Het linker femur-fragment St 147304 van achteren gezien (links) en van terzijde, aan de buitenkant (rechts).

Figuur 1:

Horizontale doorsnede (ware grootte) ongeveer in het midden van de diafyse, met de perigraaf vervaardigd.

Literatuur

Martin, R. und Saller, K. — 1959 — *Lehrbuch der Anthropologie in systematischer Darstellung*. Begr. v. R. Martin, 3. Aufl. (umgearb. u. erw. v. K. Saller). II. Stuttgart.

Oakley, K. P. — 1964 — *Frameworks for Dating Fossil Man*. London.

Summary

A short description is given of a fossil diaphysis of a human femur of the left side, found during dredging operations along the Meuse near Beegden some time prior to December 10, 1968, when it was obtained for the Rijksmuseum voor Geologie en Mineralogie at Leiden by Mr. H. Theunissen. It is inscribed in the collections of this Museum under the number St 147304. The age of the specimen may be either lowermost Holocene or uppermost Pleistocene. An analysis of the nitrogen contents has been made at our request through the kind intermediary of Dr. K. P. Oakley and Miss Theya Molleson of the British Museum (Natural History), to whom our thanks are due. The result of this analysis, N = 3.53%, is in accordance with the results obtained from eight fossil human skulls or skull fragments from the same locality (Beegden 5 - 12), in which N varied from 3.88% to 4.43%. These finds are still being studied; their description will appear in the near future. It is suggested that the femur fragment which is presently described shall be known as Beegden 13; there is no doubt about its ascription to *Homo sapiens*. It must have been a short but fully adult individual; with very great hesitation it might be suggested that it has belonged to the male sex.